



**MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS
GOVERNMENT OF THE COOK ISLANDS**

AKARA AKAOUANGA I TE MONI MEANGITI-RAVA A TE ARONGA ANGAANGA - 2015

I roto ia Aperira 2014, kua akakakeia te moni angaanga meangiti-rava mei te \$5 ki te \$6 i te ora ei ravenga i te akamama i te apainga no te au akakakeanga moni i roto i te basileia, e pera mei te tuatau openga o te akakakeanga i te mataiti 2006 e te VAT i te mataiti i topa 2014.

Ko te moni angaanga meangiti-rava ka arapaki te reira i te tangata katoatoa i roto i te Kuki Airani. No te akanooanga i te moni meangiti-rava kia tau katoa te reira ki te turanga o te au ngai angaanga e te au ravenga kimi puapinga.

Te pati ia atu nei te manako o te iti tangata katoatoa no runga i teia tumu manako puapinga. Ka akaraia te reira e tetai pupu-tangata no teia akakoroanga e ka tata katoa ia tetai Ripoti ki te Minita o te Korona e nana teia tuanga.

Ko teia i raro nei tetai au manako e tau kia akaraia, no reira te pati ia atu nei to kotou au manako. Oronga katoa mai i tetai au manako kare i roto i te akapapaanga i raro nei, taau i manako e ka tau kia akara katoaia.

Au manako ka tau kia akaraia e te katoatoa

1. Ko tetai tutaki-anga moni meangiti-rava ka tutaki ia te reira mei tetai ngai ke mai. Penei-ake mei tetai ngai mai i roto i te pute moni a te Kavamani, me kore ka akamaata ia te moni o te au apinga e oki ia nei, penei kia akaiti ia mai te moni puapinga e rauka mai nei i te au tuanga kimi puapinga, me kore ka akamaata ia te pou o te au tuanga kimi puapinga.
2. Ko tetai tutaki-anga moni meangiti-rava, kia tau te reira no te tutakianga i tetai tangata angaanga ou.
3. Ka anoano te au pu-angaanga kia ngoie ua ia ratou i te kimi tangata angaanga te ka ngoie katoa ia ratou i te tutaki.
4. Ko te akakakeanga moni no te moni meangiti-rava te ka riro ei maata atu i te turanga puapinga o te basileia, ka riro te reira i te apai mai i tetai au moni mei tetai au tuanga ke.
5. E mea meitaki kia paruruia te au peu te ka riro i te apai mai i te au akakakeanga moni maata ki runga i te au apinga e okoia nei i roto i te toa ko te ka riro ei ngata ki te oraanga kopapa.
6. Ko te tutakianga moni meangiti-rava i roto i te Kuki Airani i teia ra (\$6 i te ora), e maata roa atu teia me akaaiteia ki te au enua Asia e te pae moana Pasifika. Inara e meangiti-rava teia me akaaiteia ki to Nuti Reni e Autireria no te mea no raua tetai turanga 'moni meangiti teitei-rava' i roto i teia nei ao.
7. Ko te moni meangiti-rava, kia tau te reira ki te tuanga kimi puapinga i rotopu i te au pu ngai angaanga e pera te aronga angaanga.
8. Eaa toou manako i te tutaki moni meangiti-rava; e mea tau ainei i te kavamani kia akatinamou i te reira, me e meitaki ake kia vaoo na te makete e akanoo i te reira? Akamarama mai i toou manako.

Au manako no te aronga angaanga

1. Eaa i to te aronga angaanga manako te tutaki moni meangiti-rava e tau no tetai tangata te ka akamata i te angaanga?
2. I toou manako e mea tau kia akanooia tetai moni meangiti-rava na runga i te au tuanga kimi puapinga, auraka oki kia aiteite ta te katoatoa?
3. I toou manako e ka anoanoia tetai moni meangiti-rava na te mapu?
4. Ko te moni meangiti-rava no te tutaki aronga angaanga, me te riro ainei teia i te opara i te tangata kia rave i tetai uatu angaanga e auraka kia aere ki tetai ua atu enua ke?
5. Ko te moni meangiti-rava no te tutaki aronga angaanga, te rava ainei teia no te aronga takitaki? me kore te oraanga akaipoipo? me kore no tetai ngutuare tangata?
6. Ka meitaki ainei te oraanga ngutuare me maata atu i te okotai tangata e koi ana i te moni meangiti-rava e \$6 i te ora?
7. Me te tau nei e ko te iki i te rave i tetai angaanga moni meangiti-rava, e puapinga atu te reira i te angaanga tanutanu me kore tau-tai?
8. Ka riro ainei te akakakeanga moni tutaki i te akanauru i te tamariki apii kia akaruke i te apii e kia angaanga moni?
9. Te tau ainei te moni meangiti-rava o teia ra no te aronga angaanga i te Pa Enuua? Me e tau ake e moni meangiti-rava tuke rai ta ratou?

Au manako no te au pu ngai angaanga

1. Eaa to te au pu o te ngai angaanga manako i te moni tau no te au mapu e te au tangata ou ka akamata i te angaanga?
2. E maata ainei te aronga angaanga ta te au pu o te ngai angaanga e tutaki nei ki te moni meangiti-rava, me kore piri vaitata atu (kare i mamao mei te \$1) ki te moni meangiti-rava?
3. Ka riro ainei te akakakeanga i te moni meangiti-rava ei ngata ki taau pitiniti?
4. Me ko te reira te turanga, ka anoano ainei te au pu o te ngai angaanga i te akakake i te moni o te au apinga e okoia nei? Me kore ka tipu mai te ora angaanga? Me kore kia akarukeia tetai au tangata angaanga? Me kore ka tipu ki raro ta ratou moni e rauka mai nei? Me kore ka topiri ia te ngai angaanga?
5. Me akakakeia te moni meangiti-rava, ka riro ainei teia ei manamanata no tetai atu au akanoonooanga moni tutaki i tetai au tangata angaanga?
6. Te akapeea nei te turanga o te moni meangiti-rava no te tukuanga-tika no te apai mai i te au tangata porena no te angaanga?
7. Ka peea te turanga o te au pu o te ngai angaanga me takiia te moni angaanga ki runga i te Pa Enuua?
8. Mei te a'a te turanga o te au tuanga kimi puapinga te kare e anoano ia te au tangata kite pakari no te rave i te au angaanga, me akakakeia te moni angaanga (mei te tuanga tanutanu)? No runga i te tuanga kimi puapinga, me ka rauka i teia au tuanga i te apai i teia akakakeanga moni?
9. Ka riro ainei te akakakeanga moni i te akamaroiroi i te au tuanga kimi puapinga no te akamaata atu i to ratou puapinga?

Au manako no te Kavamani

1. Me ka rauka i te Kavamani i te akakake i te moni meangiti-rava a te aronga angaanga?
2. Mei teaa te tu-kaui o te akakakeanga moni, e eaa te au tuanga ka ngata?
3. Eaa te turanga tau meitaki no te moni meangiti-rava no te Pa Enuua?
4. Ko tetai akakakeanga moni, ka riro ainei teia i te kaitamaki ki tetai au akanoonooanga a te Kavamani no tetai au tuanga keke mei te pae tanutanu e te tautai?
5. Ka riro ainei te akakakeanga moni meangiti-rava i te akamaata atu i te moni a te au tangata moni meangiti?
6. Ka riro ainei te akakakeanga moni meangiti-rava i te akanoo i tetai au tangata angaanga? Mei teia oki te tu, penei ka inangaro te au pu angaanga kia akaiti mai i te ora angaanga.

7. Eaa te turanga o te au tuanga moni tutaki no te aronga angaanga i roto i te Kavamani me akakake-ia te moni meangiti-rava?
8. Penei ka ngata te tuanga moni tutaki a te Kavamani i te aronga angaanga, i vao tika'i i te Pa Enea. E mea meitaki ainei i te aronga angaanga Kavamani i runga i te moni meangiti-rava i te Pa Enea kia akaitiia mai to ratou ora angaanga ma te akakakeia ta ratou moni angaanga, kia noo rai me kore kia meitaki atu ta ratou moni angaanga, e oti maata katoa atu to ratou taime ki tetai atu au angaanga keke mei te tanutanu e te tautai?

Tata mai i to kotou au manako ki roto i te reo Maori me kore Papaa ka tuku mai ei ki te Opati o te Internal Affairs i Tupapa. Ko te pupu-tangata ua no teia akakoroanga te ka kite i toou au manako.

Email: employment@cookislands.gov.ck

Fax: 23680 **Subject:** 2015 Minimum Wage Review (fax for free from your Island Administration)

Mail: Minimum Wage Review Panel, Ministry of Internal Affairs, PO Box 98, Rarotonga, Cook Islands

Ka topiri te tuatau tuku manako tata mai a te Varaire ra 20 no Peperuari 2015.

Uipaanga akaari manako: Ka raveia a te Ruirua ra 17 no Peperuare 2015, 12pm ki roto i te ngai uipaanga o te MFEM i Avarua.